

Sakskostnader

Et av de viktigste formålene ved tvisteloven er å gjøre domstolsbehandlingen av en sivil sak mindre kostbar. Kostnadsnivået vil selvsagt bero på en rekke ulike faktorer, men særlig sentralt står saksbehandlingsreglene og sakskostnadsreglene. De nærmere reglene om sakskostnader er gitt i **tvisteloven kapittel 20**. Generelt representerer kapitlet en videreføring og vesentlig forenkling av gjeldende regler, men det er også viktige nyordninger. Ved utformingen av reglene har hensynene rettferdighet/rimelighet, enkelhet og forutberegnelighet stått sentralt. Det er klart uttalt i forarbeidene at domstolene i langt sterkere grad skal være en pådriver i forhold til å dempe sakskostnadsnivået – også her signaliserer forarbeidene et paradigmeskifte. Det gjenstår å se om tvisteloven gir de nødvendige virkemidler for å oppnå de måltall som er fremsatt i Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) side 47 (30% reduksjon).

Tvl. § 20-1 angir virkeområdet for kapitlet. Tvistemålsloven har ingen tilsvarende regel. Bestemmelsen er først og fremst inntatt av pedagogiske hensyn. Merk at det også er gjort enkelte endringer i rettsgebyrloven, se Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 509–511. Tilkjennelse av sakskostnader må ha en hjemmel, jf. § 20-1 annet ledd. Om avtalealternativet vises det særlig til NOU 2001: 32 side 926–927 og Ot.prp. nr. 51 side 443. Tvistemålsutvalget foreslo at partshjelpere som nevnt i § 15-7 første ledd bokstav b (organisasjoner eller offentlige organer), bare skulle tilkjennes sakskostnader når særlige grunner tilsier det. Departementet fulgte ikke dette opp, og viste til at reglene i kapittel 20 er tilstrekkelig fleksible til å unngå urimelige resultater her, se Ot.prp. nr. 51 side 443 og § 20-1 tredje ledd.

Tvl §§ 20-2 til 20-4 angir når en part kan kreve sakskostnader fra motparten. Hovedregelen følger av **§ 20-2** første ledd: En part som har vunnet saken, har krav på full erstatning for sine sakskostnader, se generelt Ot.prp. nr. 51 side 277–278. Bestemmelsen viderefører tvistemålsloven §§ 172 og 175 første ledd, men det er flere viktige endringer. Etter annet ledd anses saken vunnet når parten har fått medhold ”fullt ut eller i det vesentligste”. Dette kriteriet skal forstås noe lempeligere enn kriteriet ”fuldstendig” i tvistemålsloven § 172 første ledd, se Ot.prp. nr. 51 side 444. Om bedømmingen av tilfeller hvor det er nedlagt påstand om erstatning etter rettens skjønn med en begrensing oppad til et visst beløp, vises det til Ot.prp. nr. 51 side 444. Hovedregelen gjelder også dersom saken er avvist eller hevet fordi den er frafalt eller ikke hører under domstolene. Tredje ledd gir en unntaksregel hvoretter det kan helt eller delvis unnlates å tilkjenne sakskostnader – m.a.o. en mulighet for lemping av ansvaret. Dette er forskjellig fra tvistemålsloven § 172. Vilkåret er at ”tungtveiende grunner” gjør det rimelig, og det er angitt enkelte grunner som vil kunne være tungtveiende. En viktig nyordning er at unntaksgrunnene ikke er uttømmende angitt, og rammen for de hensyn som kan tillegges skal trekkes relativt vidt. Unntaksgrunnen i tredje ledd bokstav c – ”om saken er av velferdsmessig betydning og styrkeforholdet partene imellom tilsier slikt fritak” – kom inn i loven ved justiskomiteens behandling, jf. Innst. O nr. 110 (2004–2005) side 62. Det skal spesielt legges vekt på om den vinnende part er stat, kommune eller annen sterk motpart. Øvrige unntaksgrunner som kan tenkes utover de særskilt angitte, er blant annet at en part har tilsidesatt pliktene etter §§ 5-2 til 5-4, at saken har betydning utover den aktuelle saken for den ene parten samt visse typer forbrukertvister, se Ot.prp. nr. 51 side 445–446.

Unntaksbestemmelsen i **tv. § 20-3** angir i hvilke tilfeller en part som har fått medhold av betydning – men ikke ”fullt ut eller i det vesentligste” – har krav på helt eller delvis å få

tilkjent sakskostnader, sml. tvistemålsloven § 174. Terskelen for å anvende denne unntaksbestemmelsen må ligge relativt høyt, se Ot.prp. nr. 51 side 446. Det må foreligge ”tungtveiende grunner”, og i totalvurderingen må det ses hen til momentene nevnt i § 20-2 tredje ledd annet punktum samt i hvilken grad parten har fått medhold og hvor stor andel av kostnadene som relaterer seg til denne delen av saken. Momentene er ikke uttømmende angitt. I tvisteloven er det ingen særlige sakskostnadsregler om anke. Enkelte spørsmål oppstår i tilknytning til anke, og det vises til behandlingen i NOU 2001:32 side 928–929. Unntaksbestemmelsen i § 20-4 omhandler tilkjenning av sakskostnader uavhengig av sakens utfall. Bestemmelsen viderefører i hovedsak tvistemålsloven §§ 173, 175 annet ledd og 177, se NOU 2001: 32 side 931–932.

Utmåling av erstatning for sakskostnader er regulert i § 20-5. Her er det vesentlige endringer i forhold til tvistemålsloven §§ 176 og 179. Nødvendighetskriteriet videreføres i § 22-5 første ledd første punktum, men det er tilsiktet en innstramning i forhold til særlig kostbar bistand, se Ot.prp. nr. 51 side 447–448. Første ledd annet punktum gir en nyordning ved å oppstille en proporsjonalitetsbegrensning. Kriteriet er ment å gi et effektivt grunnlag for en reell domstolskontroll, se proposisjonen side 280 og 448. Første ledd tredje punktum om en parts godtgjøring for eget arbeid kodifiserer langt på vei gjeldende praksis. Tredje og fjerde ledd angir når sakskostnadsoppgaven skal innleveres og de nærmere krav til spesifisering av oppgaven. Reglene gjelder for muntlig forhandling samt ved skriftlig forhandling dersom det kreves salærutgifter med mer enn 15.000 NOK, jf. fjerde ledd. Ved muntlig forhandling skal oppgaven inngis ved rettsmøtets slutt, slik at en derigjennom i større grad enn i dag sikrer kontradiksjon og effektiv behandling av kravet. Spesifikasjonskravene er vesentlig innskjerpet, jf. tredje ledd fjerde og femte punktum. For salærutgiftene skal timeantallet og kostnadene angis i forhold til tre ulike faser i saken, jf. tredje ledd femte punktum bokstav a til c. Tilstramningen er også her begrunnet i muligheten for en mer effektiv domstolskontroll, se proposisjonen side 281 og 449. Timeprisen bør også oppgis, men vil vel uansett indirekte fremgå av det som må oppgis. Som nå skal retten kunne prøve postene i oppgaven selv om motparten har gitt godkjennelse, jf. femte ledd. Følgene av ikke å inngi sakskostnadsoppgave er regulert i sjette ledd.

Tvl. § 20-6 gir regler om fastsetting av sakskostnader i saker hvor det er flere parter på samme side. Bestemmelsen viderefører i det vesentligste tvistemålsloven § 178. Tvl. § 20-7 omhandler kostnadsansvaret for partenes representanter, se Ot.prp. nr. 51 side 450. Bestemmelsen i § 20-8 om alminnelige regler for sakskostnadsavgjørelser viderefører langt på vei tvistemålsloven § 179 første ledd. Tilsvarende viderefører § 20-9 om overprøving av sakskostnader tvistemålsloven § 181 første og annet ledd. Tvistemålsloven § 181 tredje ledd videreføres i § 20-10 om prosessfullmektigens fortrinnsrett til tilkjente sakskostnader, mens tvistemålsloven § 182 i det vesentligste er videreført i § 20-11 om sikkerhetsstillelse for sakskostnadsansvar.

Tvl. § 20-12 gir en ny regel om statens ansvar for partenes sakskostnader – påført parten som følge av ”feil ved rettens behandling av saken”. Om bakgrunnen for regelen vises det generelt til NOU 2001:32 side 543–546 og Ot.prp. nr. 51 side 284–287. Regelen er begrenset til å gjelde statens ansvar for de merkostnader som en eller flere av partene påføres som følge av feil fra rettens side, slik at øvrig økonomisk tap fortsatt må vurderes opp mot domstolloven §§ 200 og 201 eventuelt skadeserstatningsloven § 2-1. Bestemmelsen er en ”kan-regel”, jf. NOU 2001:32 side og Ot.prp. nr. 51 side 451, motsatt Skoghøy i Jussens venner 2006 side 269 flg. Vilkårene for statens ansvar følger av første ledd. Hovedregelen angis i første ledd bokstav b: Retten må være ”vesentlig å bebreide”. Ansvarsnormen er satt relativt høyt, men skal være

lavere enn den som i dag praktiseres etter domstoloven §§ 200 og 201. Departementet endret formuleringen noe i forhold til utvalgets forslag, men presiserte samtidig at dette ikke medførte en realitetsendring, se proposisjonen side 287. Erstatningsansvaret skal ha en realitet. Det er naturlig å se hen til vurderingstemaet i skadeserstatningsloven § 2-1 nr. 1 første ledd, men terskelen vil variere i styrke i forhold til de ulike situasjoner som omfattes. Kjerneområdet vil være tilfeller hvor det blir gjort saksbehandlingsfeil – hvor nedslagsfeltet særlig vil være tilfeller med brudd på grunnleggende saksbehandlingsregler. I første ledd bokstav a skal enkelte saksbehandlingsfeil utløse ansvar uavhengig av om retten er vesentlig å bebreide, se nærmere Ot.prp. nr. 51 side 452. For realitetsfeil vil det kun helt unntaksvis tenkes ansvar, mens feil i bedømmelsen av faktum ikke vil kunne utløse ansvar, se proposisjonen side 287 og 452. Tredje ledd gir nærmere regler for fremsetting av erstatningskravet, mens fjerde ledd angir hvilken domstol mv. kravet skal fremsettes for. Femte ledd gir nærmere saksbehandlingsregler.

Aktuelle problemstillinger – diskusjonstemaer:

1. Avtalealternativet som hjemmel for sakskostnader – hvilke problemer kan oppstå i tilknytning til slike avtaler?
2. Hvordan skal kriteriet ”fullt ut eller i det vesentligste” i § 20-2 annet ledd forstås – terskelnivået i forhold til kriteriet ”fuldstendig” i tvistemålsloven § 172 første ledd?
3. Hvordan skal tilfeller med påstand om erstatning etter rettens skjønn med en begrensning oppad til et visst beløp vurderes?
4. Hvordan bør unntakskriteriet ”tungtveiende grunner” praktiseres – henholdsvis i § 20-2 og 20-3? Hvilken betydning vil den økte smidigheten i reglene kunne få?
5. Hvilke tilfeller vil kunne omfattes av § 20-2 tredje ledd bokstav c – ”velferdsmessig betydning” og ”styrkeforhold”?
6. Hvordan bør nødvendighetskriteriet i § 20-5 anvendes som sensureringshjemmel for salærkrav (særlig kostbar bistand mv.)?
7. I hvilken grad vil proporsjonalitetsprinsippet i § 20-5 gi domstolene større mulighet for å utøve reell kontroll med sakskostnadene?
8. Hvilken betydning har de skjerpede krav til spesifisering av sakskostnadsoppgavene? Fordeler og ulemper med at oppgavene skal innleveres ved rettsmøtets slutt?
9. Når kan en part kreve godtgjøring for eget arbeid?
10. Hvordan bør ansvarsterskelen i § 20-12 praktiseres? Vil denne erstatningsregelen få en reell betydning? ”Stemplingsproblematikk”?

Forarbeider:

NOU 2001: 32 side 530–552 og 926–941.

Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 51–60, 276–289 og 443–453.

Utarbeidet av rådgiver Karl Otto Thorheim,
Justisdepartementet, Lovavdelingen